

Budának 34, Pestnek 52 és Budapestnek 14 díszpolgára volt

A magyar főváros összeállította „legnagyobb” polgárainak pontos listáját

(Saját tudósítónktól.) Budapest városa már huszonegy év óta adja ki hivatalos folyóiratát, a *Városi Szemlét*, amelyben összegyűjti a város életére vonatkozó fontos adatokat. A magyar főváros lapjában dr. Wildner Ödön most érdekes kérdést vetett fel: kiket tartott érdemesnek Budapest arra, hogy díszpolgárává válassza meg őket. A lista érdekes és siessünk hozzátenni, hogy minden díszpolgárra nem lehetünk valami nagyon büszkék. Bőven akadnak olyan díszpolgárok, akiket ránk kényszerítettek. A bécsi önkényes kormányzat diktálta, hogy Budapest és Magyarország legnagyobb ellenségeit tüntesse ki a magyar főváros.

Mit jelentett a polgárjog?

A városi polgári kiváltságok korszakában nemcsak díszes formalitást, hanem anyagiakban is nyilvánuló jogokat és értékeket jelentett a község elismerése.

A régi városi polgárjogot sokszor emlegetik, de ennek lényegével kevesen vannak tisztában. Aki a szabadkirályi városokban megkapta a polgárjogot, részesévé vált a negyedik országos rend polgári indigenátusának, tagjává vált a községnek, amely a nemességet a királytól nyerte, tehát szabad emberré vált és csak a királytól, mint földesúrtól függött.

Buda és Pest úgynevezett tárnoki városok voltak. A városi magisztrátusok, vagy a város bírájának döntései ellen Buda és Pest polgárai a tárnokmesterhez fordultak. A polgárt jogos ítélet nélkül sem személyében, sem vagyonában megsérteni nem lehetett, nem volt szabad jogtalanul letartóztatni és vérdíj tekintetében egyenlő volt a nemes emberrel, száz forint fizetése ellenében megmaradtak kiváltságai. A polgár marhája, járóműve és saját portékája után sem vámat, sem harmincadot nem fizetett. Polgári hivatalokat csak polgár viselhetett, italmérsi joggal rendelkezett, városa és két udvari tanácsos ajánlata a nemesi rendbe is bejuthatott. Akinek nem volt polgárjoga, azt csak „lakosnak” — Inwohner — vagy zsellérnek tekintették.

A francia forradalom hatása alatt a polgári kiváltságokat nálunk is kikezdték és az 1848-as forradalom a polgári előjogokat is eltörölte. Ennek ellenére még 1867-ig adományoztak polgárjogot. Természetesen ez már csak üres cím volt. 1873-ig tartott a régi dicsőség utolsó előnye: a szőlőtermésű bor kimérésének a joga. Az italmérsi jog állami szabályozása azonban ezt is elvette.

Grátispolgárok és gyászdíszpolgárok

A díszpolgárság egyik formája az volt, hogy a városi érdekek közül szerzett érdemek jutalmául elengedték a város kötelékébe való felvétel díját. Ez a grátispolgárság a díszpolgárság elődje.

Ilyenek lettek gróf Esterházy Ferenc kancellár 1753-ban, Bolla Antal Pest megye mérnöke, aki Pestet is felmérte és a Fővárosi Múzeumban őrzött nagy alaprajzot és határtérképet színezve kiadta. 1791-ben érte ez a kitüntetés. Ürményi József királyi személynök egy évvel később, Ürményi Bernát helytartó tanácsos a rákövetkező évben lett grátispolgár. Szentgyörgyi Horváth József, akinek családja volt a budai Horváth-kert. 1821-ben kapta meg ezt a kitüntetést. 1826-ban Windisch Lipót és Böhm Károly koleraorvos lesz grátispolgár.

Buda rosszabb helyzetben volt, mint Pest. A királyi biztos eltiltotta a várost a polgárdíj elengedésétől azzal az indoklással, hogy a város helytelenül gazdálkodott.

A gyászdíszpolgárok azok voltak, akiket 1849 és 1867 között a városra rátküldött községtagdncs választott meg. Haynau, Jellachich és Paskievics díszpolgárságára igazán nem lehetünk büszkék.

A díszpolgárok eleinte a város a címerével és körrajzával ellátott egyszerű írott vagy nyomtatott oklevelet szolgáltattak át, később pergamentpapírra rajzolták és ezüst díszű bársonytokban helyezték el az okmányt. Az oklevelek azután mindinkább művészebbek lettek, legújabbban a Székesfővárosi Iparrajziskola művészi módon állítja elő őket. Az abszolutizmus ideje alatt kétfejtű sas lebegett az okmány fölött, és német nyelven állították ki. Az első ilyen Lónyay János helytartó-tanácsos, az árvízi rekonstrukciós biztos kapta.

Buda harmincnégy polgárt tüntetett ki

Buda díszpolgárságait 1830 és 1872 között adományozták. Az első Mérey Sándor királyi biztos kamarás, valóságos belső titkos tanácsos, pozsonyi főispán, majd helytartó tanácsai alelnök és királyi személynök, valamint pesti háztulajdonos volt.

A második Esterházy Pál herceg, 1834-ben lett díszpolgár. Annakidején londoni nagykövet volt, Magyarország legnagyobb földbirtokosa és úgy élt mint egy fejedelem. Különösen a művészeteket pártolta. Hatalmas képtárát Bécsből Pestre helyezte át és megnyitotta a közönség előtt. Később a képtárt 1,100,000 forintért örökösétől megvette a magyar állam. Ez a képtár az alapja az Országos Képtárnak és a későbbi Szépművészeti Múzeumnak. Esterházy Pál az első független minisztériumban külügyminiszter volt.

Sina Simon báró a görög származású bankár azért lett díszpolgár, mert az 1838-iki nagy árvíz-károsultjainak javára 400.000 forintot adományozott.

Báró Eötvös Ignác tárnokmesteri működéséért kapta a kitüntetést. Báró Dietrich Manó mint a Mária Terézia Rend vitéze kapta még meg ezt a kitüntetést. Bezerédy István, a reform országgyűlésnek kiváló ellenzéki szónoka, nemeslelkű szociálpolitikus, Deák Ferenc a haza bölese, báró Eötvös József, Klauzál Gábor, Szemere Bertalan, Szentkirályi Móric az ellenzék vezérharcosa, mind olyan emberek, akikre méltán büszkék lehetünk.

Ebben az időben Zsedényi Eduard az egyedüli konzervatív kormányttámogató, aki Buda díszpolgárává választott.

Külkey Henrik ügyvéd 1846-ban azért lett díszpolgár, mert vagyonát a jótékony intézetekre hagyta, később Pest is megválasztotta katonai érdemeiül díszpolgárnak.

Szentiványi Vince királyi biztos működéséért még 1846-ban lett díszpolgár, de őt is gyászdíszpolgárnak tarthatjuk, mert később az abszolutizmus alatt tartományi főbiztos lett.

Török Bálint királyi biztos működéséért kapta a kitüntetést. Erdekés dr. Stáhly Ignác, dr. Steinmosler és dr. Würtler díszpolgársága, valamennyien azért lettek díszpolgárok, mert József nádort kezelték, a népszerű nádor azonban nem sokára meghalt. Stáhly Ignác különben kora leg-híresebb gyakorló orvosa volt és a Rókus-kórház melletti uccát róla nevezték el.

Kik voltak a gyászdíszmagyarok?

Gróf Grünne Károly, báró Haynau Gyula és Schwartzberg Félix herceg 1850 március 4-ikén lettek Buda díszpolgárai. Ezzel kezdődött meg a gyászdíszpolgárok hosszú sorozata. Gróf Grünne a kamarilla erős oszlopa, Haynau a bresciai hiéna, Schwartzberg az osztrák abszolutizmus miniszterelnöke. Utánuk O'Donner Miksa őrnagy és Ettenreich József bécsi mészáros azért lettek díszpolgárok, mert megakadályozták Bécsben a király ellen tervezett merényletet.

Báró Bach Sándor a Bach-huszárok főnöke, a magyarországi abszolutisztikus uralom főszervezője, Geiringer Károly, aki Bach szellemét síma modorban folytatta.

Pálffy Móric, Haynau szárnysegédje, báró Forgách Antal muszkavezető, Pápay István a királyi polgári kabinetiroda befolyásos főnöke, Prividzer István a fiemei kereskedelmi törvényszék elnöke a provizorium alatt helytartótanácsos, mind díszpolgárok lettek.

Ugyanebben az időben kapott díszpolgárságot Zichy Hermann gróf főkancellár, Beke Kálmán alkancellár és gróf Coronini-Cronberg János, a magyar főváros hadiparancsnoka.

Erdekes, hogy 1863-ban a politikától teljesen függetlenül díszpolgárrá választották Ganz Abrahámot, aki Svájból mint vasöntőmunkás vándorolt be, majd később ő készítette a Lánchíd vas-tartóit és a szegedi vasúti híd oszlopait. Hamarosan feltalálta a kéregöntésű vasúti kereket és a kis budai műhelyből Magyarország egyik legnagyobb iparvállalata lett. Nem ipari, hanem jótékonyági érdemei miatt lett díszpolgár. A tisztas ipar annakidején még nem volt szalónképes, — ahogy Wildner Ödön megjegyzi.

Allítólag voltak még más díszpolgárok is, de

ezeknek a neve nem szerepel a hivatalos iratokban. Igy bizonyos, hogy gróf Széchenyi Istvánt és Mayer Ferencet megválasztotta Buda díszpolgárává. Előkerült is a díszpolgári oklevél, csak a hivatalos jegyzőkönyvekben nincs feltüntetve a kitüntetés. Mayer Ferenc altábornagy volt és ő alapította az első fiúárva-házat.

Pest 52 díszpolgárral büszkélkedett

Pesten nem kevesebb, mint 52 díszpolgárt tud felmutatni. Ezek a következők: gróf Brunswick József tárnokmester, Brunswick Teréz nagybátyja, Gróf Cziráky Antal Mózes országbíró, a bécsi titkos tanács tagja és Mérey Sándor királyi biztos.

Lónyay János kapta az első magyarszövegű díszpolgári levelet, mint árvízi királyi biztos. Ugyanezen a címen lettek díszpolgárok Feiler Ferenc derék osztrák nagykereskedő, aki nemcsak résztvett a mentésben, hanem Bécsben pénzadományokat gyűjtött a károsultaknak. Gróf Festetics Gusztáv, Fűskuti Landerer Lajos, Klee József, Sprenger Pál, Wisgrill Mátyás, Saphir Móric német újságíró, Scherz Fülöp pozsonyi gyáros, Bauerle Adolf, a Wiener Allgemeine Theaterzeitung szerkesztője, gróf Zichy Károly, báró Podmaniczky János, gróf Szapáry Ferenc, gróf Desseffy Aurél, Krainik Imre, báró Dietrich Manó, Schmeling Károly altábornagy, gróf Vécsey Ágoston és Czapka Ferenc lettek díszpolgárok a mentés körüli érdemeikért. Erdekes, hogy báró Wesselényi Miklós, az árvízi hajós, a mentés lelke volt, de csak több mint négy év múlva kapta meg pestmegyei koszorúját.

Liszt Ferenc azért lett díszpolgár, mert hangversenye jövedelmét adta az árvíz-károsultaknak, Hild József pedig, a nagyhírű építész elkészítette Pest árvízutáni szabályozási tervét.

Báró Léderer Ignác, báró Paccassi János, Duodó Alajos őrnagy katonai érdemeikért kapták a kitüntetést.

Petricsevics Horváth Lázár, mint Széplaki P. Horváth irogatott, Petőfi őt szerkesztette ki a »Lázárok Lázárja« versében, de azért megkapta Pest díszpolgárságát. Ugyanilyen címen jutott hozzá Szentiványi Vince is.

Marastoni Jakab művészi tevékenységeért lett díszpolgár. A velencei születésű festő Pesten festészeti iskolát nyitott.

Pestnek is volt egy csomó gyász-díszmagyarja, Haynau, Jellachich, Paskievics, Radecky, Windischgraetz, Grüne Károly, Lichtenstein Ferenc, herceg Schwarzenberg a tomboló abszolutizmus idejében lettek díszpolgárok. Kissé később báró Bach Sándor, Geiringer Károly, O'Donnel Miksa és Ettenreich József I. Ferenc megmentéséért, gróf Leiningen Keresztély, báró Hauer István, báró Hess Henrik, báró Kempel János, Erzsébet királyné szerencsés születése alkalmából lettek Pest díszpolgárai.

Lengyel Miklós azért kapta, mert a Rókus-kórház előtti szobrot felállította. Az egeri kanonok ezt a szobrot eredetileg Eger városának szánta. Az idősebb gróf Andrássy Gyula zárta le a pesti díszpolgárok sorát.

Budapest megelégedett 14 díszpolgárral

Az egyesített Budapest díszpolgárai mind kiváló egyéniségek. A sort megkezdte Munkácsy Mihály, folytatta Simor János bíboros hercegprímás, azután Baross Gábor következett.

Kossuth Lajos 1892-ben lett díszpolgár. Egy évre rá Jókai Mór, majd Wekerle Sándor, Kamermayer Károly polgármester, Bánffy Dezső, Fehérváry Géza következtek, Kleh István, mint a törvényhatóság tagja szerzett érdemeket, ifj. gróf Andrássy Gyula 1910-ben követte apját a díszpolgárok sorában.

1918-ban Vázsonyi Vilmos, 1921-ben gróf Apponyi Albert s 1933-ban Herczeg Ferenc lett Budapest díszpolgára.

Ezzel le is zárul a sor. Wildner Ödön tanulmánya ezzel még nem ér véget. Az országgyűlési és törvényhatósági mandátumokat is, mint kitüntetések tünteti fel, sőt az ünnepélyes ovációkat is felsorolja és nem feledkezik meg még a kegyeleti tényekről sem.

Budapest hálás volt nagy fiainak, néha azonban a nagyságot túlságosan a napi politika megítélése szerint adagolta.

Paizs Ödön